

భూశుద్ధి :

ఇంటిలో ఈశాన్య మూలలో ఫలమును శుద్ధి చేసి, ఆలికి, బియ్యపు పిండితోగాని, రంగుల చూర్ణములతో గాని, ముగ్గులు పెట్టి, దైవస్థాపన నిమిత్తమై ఒక పీటను వేయాలి. పీట మరీ ఎత్తుగాగాని, మరీ పల్లముగా గానీ ఉండకూడదు. పిదప ఆ పీటకు కూడా చక్కగా పసుపురాసి, కుంకుమతో బొట్టుపెట్టి, వరి పిండి (బియ్యపుపిండి) తో ముగ్గు వేయాలి. సాధారణంగా అష్టదశపద్మాన్నే వేస్తారు. పూజ చేసేవారు తూర్పుముఖంగా కూర్చోవాలి. ఏ దైవాన్ని పూజించబోతున్నారో ఆ దైవంయొక్క ప్రతిమనుగాని, చిత్రపటమునుగాని ఆ పీటపై ఉంచాలి. ముందుగా పసుపుతో గణపతిని తయారు చేసి (పసుపును ఘనమారు అంగుళం సైజులో త్రికోణ ఆకృతిలో ముద్దగాచేసి), దానికి కుంకుమ బొట్టు పెట్టి, పిదప ఒక పళ్ళెంలోగాని, క్రొత్త తుండుగుడ్డమీదగాని బియ్యం పోసి దానిపై ఒకతమలపాకునుంచి, అందు పసుపు గణపతినుంచి అగరువత్తులు వెలిగించాలి. ఇప్పుడు పూజకుకావలసినవస్తువులను ఆమర్చుకోవాలి. దీపారాధన నైఋతి దిశలో చేయవలెను.

దీపారాధనకు కావలసిన వస్తువులు - దీపారాధన విధానము :

దీపారాధన చేయుటకు కుంది (ప్రమిద) వెండిదిగాని, ఇత్తడిదిగాని, మట్టిదిగాని వాడవచ్చును. కుందిలో 3 అర్ధవత్తులు 1 కుంభ వత్తి (మధ్యలో) వేసి నూనెతో తడుపవలెను. ఇంకొక అర్ధవత్తి నూనెతో తడిపి ఏకహారతిలో (కర్పూర హారతికి వాడే వస్తువు) వేసి ముందుగా ఏకహారతిలో వేసిన వత్తిని అగ్గిపుల్లతో వెలిగించి, వెలిగించిన వత్తితో కుందిలోని 1 అర్ధవత్తి 1 కుంభవత్తి వెలిగించవలెను. తర్వాత చేయి కడుక్కుని నూనె కుంది నిండావేసి పిదప ఆ కుందికి మూడు చోట్ల కుంకుమ అలంకారము చేయవలెను. తర్వాత అక్షతలు వేసి దీపారాధనను లక్ష్మీస్వరూపముగా భావించి నమస్కారము చేయవలెను. కుందిలో మిగిలిన రెండు అర్ధవత్తులు పూజా సమయంలో ధూపము చూపిన తరువాత దీపము చూపించుటకు వాడవలెను. దీపారాధనకు నువ్వులనూనెగాని, కొబ్బరినూనెగాని, ఆవునెయ్యిగాని వాడవచ్చును. ఈవిధంగా దీపం వెలిగించి ఘంటను వాయిస్తూ నమస్కరించి ఈ క్రింది శ్లోకమును చదువుకొనవలెను.

ఘంటానాదము :

శ్లో॥ ఆగమార్థంతు దేవానాం గమనార్థంతు రక్షసామ్
కుర్యాద్ధంతారవం తత్ర దేవతా హ్యహానలాంధనమ్

మనము ఆచమనము చేసినటువంటిపంచపాత్రలో నీనీళ్లు దేవునిపూజకు వినియోగించరాదు.

పూజకు విడిగా ఒకగ్లాసుగాని, చెంబుగాని తీసుకొని దానిలో శుద్ధ జలమును పోసి

ఆ చెంబునకు కలశారాధన చేసి ఆ నీళ్లు మాత్రమే దేవుని పూజకు ఉపయోగించవలెను.

పూజకు కావలసిన వస్తువులు :

(ఏ వ్రతమును (పూజను) ఆచరించుచున్నామో ఆ దేవుని యొక్క బొమ్మ (వ్రతము)

(తమ శక్తికొలది బంగారముతోనైనను, వెండితోనైననులేక మట్టితోనైననుతీసుకొనవలెను).

లేదాచిత్రపటము, మంత్రపమునకు మామిడి ఆకులు, ఆరటి మొక్కలు, కొబ్బరికాయలు,

పళ్లు, పువ్వులు, పసుపు, కుంకుమ, గంధం, హారతి కర్పూరం, అక్షతలు, అగ్గిపెట్టె,

అగరువత్తులు, వస్త్రం, యజ్ఞోపవీతములు, తోరములు (తెల్లని దారమునకు పసుపురాసి

9 వరుసలు (పోగులు) చేసి 9 చోట్ల పువ్వులతో కట్టి, ఈ తోరములనునికి పూజచేసి

పూజచేసిన వారందరూ తమ కుడిచేతికి ధరిస్తారు.) ప్రత్యేక నివేదన (పిండివంటలు)

పిమ్మట యజమానులు (పూజచేసేవారు) ఈ దిగువ కేశవనామాలను స్మరిస్తూ

ఆచమనం చేయాలి. ఈ నామములు మొత్తం 24 కలవు.

1. 'ఓం కేశవాయ స్వాహా' అని చెప్పుకుని చేతిలో నీరు తీసుకొని లోనికి తీసుకోవాలి.

2. 'ఓం నారాయణాయ స్వాహా' అనుకుని ఒకసారి

3. 'ఓం మార్గవాయ స్వాహా' అనుకుని ఒకసారి జలమును పుచ్చుకోవలెను. తరువాత

4. 'ఓం గోవిందాయ నమః' అని చేతులు కడుగుకోవాలి.

5. 'విష్ణవే నమః' అనుకుంటూ నీళ్లు త్రాగి, మధ్య వ్రేలు, బొటనవ్రేళ్లతో కళ్లు
తుడుచుకోవాలి.

6. 'ఓం మధుసూదనాయ నమః' అని పై పెదవిని కుడినుంచి ఎడమకి నిమురుకోవాలి.

7. 'ఓం త్రివిక్రమాయ నమః' క్రింది పెదవిని కుడినుంచి ఎడమకి నిమురుకోవాలి.

8,9. 'ఓం వామనాయ నమః' 'ఓం శ్రీధరాయ నమః' ఈ రెండు నామాలు స్మరిస్తూ
తలపై కొంచెం నీళ్లు చల్లుకోవాలి.

10. ఓం హృషీకేశాయ నమః ఎడమ చేతితో నీళ్లు చల్లాలి.

11. ఓం పద్మనాభాయ నమః సాదాలపై ఒక్కొక్క చుక్క నీరు చల్లుకోవాలి.

12. ఓం దామోదరాయ నమః శిరస్సుపై జలమును ప్రోక్షించుకోవలెను.

13. ఓం సంకర్షణాయ నమః చేతివ్రేళ్లు గిన్నెలా వుంచి గడ్డము తుడుచుకోవలెను.

14. ఓం వాసుదేవాయ నమః వ్రేళ్లతో ముక్కును వదులుగా పట్టుకోవలెను.

15,16. ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః ఓం అనిరుద్ధాయ నమః నేత్రాలు తాకవలెను.

17,18. ఓం పురుషోత్తమాయ నమః ఓం అధోక్షజాయ నమః రెండు చెవులూ తాకవలెను.

19,20. ఓం నారసింహాయ నమః ఓం అచ్యుతాయ నమః బొడ్డును స్పృశించవలెను.

21. ఓం జనార్దనాయ నమః చేతివ్రేళ్లతో వక్షస్థలం, హృదయం తాకవలెను.

22. ఓం ఉపేంద్రాయ నమః చేతి కొనతో శిరస్సు తాకవలెను.

23,24. ఓం హారయే నమః ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః కుడి మూపురమును ఎడమ చేతితో

ను, ఎడమ మూపురమును కుడిచేతితోను తాకవలెను. ఆచమనము చేసిన తరువాత

వెంటనే సంకల్పము చెప్పుకోవలెను. ఆచమనము ఆయిన తరువాత, కొంచెం నీరు

చేతిలో పోసుకుని నేలపై చిలకరించుతూ ఈ శ్లోకము పఠించవలెను.

శ్లో॥ ఉత్తిష్ఠంతు భూత పిశాచాః యేతే భూమిభారకాః

యేతేషామవిరోధేన బ్రహ్మాకర్మ సమారభే ॥

ప్రాణాయామమ్యుః ఓం భూః - ఓం భువః ఓం సువః - ఓం మహాః - ఓం జనుః ఓం తపః

- ఓగ్ం సంకల్పం - ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యంభర్తోదేవస్యధీమహిధియోయోనఃప్రచోదయాత్

- ఓం ఆపోజ్యోతిరసోమృతంబ్రహ్మభూర్భువస్సువరోఅనిసంకల్పముచెప్పుకొనవలెను.

సంకల్పము : మమ ఉపాత్త సమస్త దురితక్షయ ద్వారా శ్రీ పరమేశ్వర ముద్దిశ్య

శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం శుభే శోభన ముహూర్తే ఆద్య బ్రహ్మణః (ఇక్కడ శ్రీ మహావిష్ణో

రాజ్ఞయా అని కూడా చెప్పవచ్చు) ద్వితీయ పరాధే శ్వేత పరాహ కల్పే వైవస్వత

మన్వంతరే కలియుగే ప్రథమపాదే జంబూ ద్వీపే భరతవర్షే భరత ఖండే మేరోర్క్షిణ

దిగ్భాగే శ్రీశైలస్య ఈశాన్య ప్రదేశే (మనకు శ్రీశైలము ప్రధాన క్షేత్రము కావున మనము

శ్రీశైలమునకు ఏ దిక్కున ఉన్నామో ఆ దిక్కు చెప్పుకొనవలెను), కృష్ణా గోదావరీయో

మధ్యప్రదేశే (మనం ఏ ఏ నదులకు మధ్యన ఉన్నామో ఆయా నదుల పేర్లు

చెప్పుకొనవలెను), శోభన గృహే (అద్దె ఇల్లు ఆయినచో వసతిగృహే అనియు, సొంత

ఇల్లయినచో స్వగృహే అనియు చెప్పుకొనవలెను), సమస్తదేవతా బ్రాహ్మణ హరిహర

సన్నిధౌ అస్మిన్ పర్వమానే వ్యావహారిక చాంద్రమానేనసంవత్సరే, (ఇక్కడ తెలుగు

సంవత్సరమును అంటే పూజ చేయునపుడు ఏ సంవత్సరము జరుగుచున్నదో

ఆ సంవత్సరము యొక్క పేరును చెప్పుకోవలెను),అయనే, (సంవత్సరమునకు

రెండు అయనములు-ఉత్తరాయణము, దక్షిణాయనము.

జనవరి 15 మకర సంక్రమణం మొదలు జూలై 14 కర్కాటక సంక్రమణం వరకు ఉత్తరాయణము, జూలై 15 కర్కాటక సంక్రమణం నుండి మరల జనవరి 14 పెద్దపండుగ అనగా మకర సంక్రమణం వరకు దక్షిణాయనం. పూజచేయునపుడు ఏ ఆయనము జరుగుచున్నదో దానిని చెప్పవలెను) ఋతుః, (వసంత, గ్రీష్మ, వర్ష మొ|| ఋతువులలో పూజ సమయములో జరుగుచున్న ఋతువు పేరు)మాసే, (చైత్ర, వైశాఖ మొ|| పన్నెండు మాసములలో పూజ సమయములో జరుగుచున్న మాసం పేరు)పక్షే, (నెలకు రెండు పక్షములు పౌర్ణమికి ముందు శుక్లపక్షము, అమావాస్యకు ముందు కృష్ణపక్షములు వీటిలో పూజ జరుగుచున్న సమయమున గల పక్షము పేరు)తిథౌ, (ఆరోజు తిథి)వాసరే (ఆరోజు ఏ వారమనదీ చెప్పుకొని) శుభనక్షత్రే, శుభయోగే, శుభకరణే ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ మమ ఉపాత్త సమస్త దురితక్షయద్వారా శ్రీముద్దిశ్య శ్రీప్రీత్యర్థం పురుషులైనచో శ్రీమాన్ గోత్రస్య..... నామధేయః, శ్రీమత్యః, గోత్రస్య, నామధేయస్య అనియు, స్త్రీలైనచో శ్రీమతి, గోత్రవతి, నామధేయవతి, శ్రీమత్యాః, గోత్రవత్యాః, నామధేయవత్యాః అనియు (పూజచేయువారి గోత్రము, నామము చెప్పి) నామధేయస్యః దర్శపత్నీ సమేతస్య (పురుషులైనచో) మమ సహకుటుంబస్య, క్షేమ సైర్యవీర్య విజయఅభయఅయురారోగ్య ఐశ్వర్యాభి వృద్ధ్యర్థం, ధర్మార్థ కామ మోక్ష ఫలపురుషార్థ సిద్ధ్యర్థం, పుత్రపౌత్రాభి వృద్ధ్యర్థంసకలవిధమనో వాంఛాఫలసిద్ధ్యర్థం, శ్రీముద్దిశ్యప్రీత్యర్థం(ఏదేవునిపూజించుచున్నామో ఆ దేవునియొక్క పేరు చెప్పుకొని) సంభవద్భిరుపచారైః సంభవతానియమేన సంభవతా ప్రకారేణ యావచ్ఛక్తి (నాకు తోచిన రీతిలో, నాకు తోచిన నియమములతో, నాకు తోచిన విధముగా, భక్తి శ్రద్ధలతో సమర్పించుకొంటున్న పూజ) ధ్యానావాహనాది షోడశోపచార పూజాంకరిష్యే. తథంగ కలశపూజాం కరిష్యే || పిదప కలశారాధనను చేయవలెను.

కలశపూజను గూర్చిన వివరణ :

వెండి, రాగి, లేక కంచు గ్లాసులు (లేదా పంచపాత్రలు) రెండింటిలో శుద్ధ జలమును తీసుకొని ఒకదానియందు ఉద్ధరిణిని, రెండవదానియందు అక్షతలు, తమలపాకు, పువ్వు ఉంచుకొనవలెను. రెండవపాత్రకు బయట మూడు వైపులా గంధమును వ్రాసి కుంకుమను అద్దవలెను. ఇట్లు చేయునపుడు గ్లాసును గుండ్రముగా త్రిప్పుచూ గంధమును గాని, కుంకుమనుగాని పూయరాదు. గంధమును ఉంగరపు వేలితో పూయవలెను.

కుంకుమ అక్షతలు వగైరా బొటన, మధ్య, ఉంగరపు వ్రేళ్లను కలిపి సమర్పించవలెను. యజమానులు (ఒక్కరైతే ఒకరు, దంపతులైతే ఇద్దరూను) ఆ కలశాన్ని కుడిచేతితో మూసివుంచి, ఇలా ఆనుకోవాలి. ఈ విధముగా కలశమును తయారుచేసి పూజను చేయునపుడు మొదటగా ఈ శ్లోకమును చదువవలెను.

మం॥ కలశస్య ముఖే విష్ణుః కంఠే రుద్రస్సమాశ్శ్రితః
మూలే తత్ర స్థితో బ్రహ్మమధ్యేమాతృ గణాస్సృతాః ॥

ఋగ్వేదో థ యజుర్వేదస్సామవేదోహ్యధర్షణః

అంగైశ్చ సహితాస్పర్షే కలశాంబు సమాశ్రితాః

శ్లో॥ గంగైచ యమునేచైవ కృష్ణే, గోదావరి, సరస్వతీ,

నర్మదా సింధుకావేర్యా జలేస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥

ఇక్కడ ఇలా శ్లోకము ముగిసిన తరువాత ఆయాతు శ్రీ . (ఏ దేవుని పూజైతే చేస్తున్నామో

ఆ దేవుని పేరును చెప్పవలెను) పూజార్థం మమ దురితక్షయకారకాః కలశోదకేన ఓం

దేవం సంప్రోక్ష్య (కలశమందలి ఉదకమును దేవునిపై చల్లాలి), ఓం ఆత్మానం సంప్రోక్ష్య

అని (ఆ నీటిని తనపై చల్లుకోవాలి) ఓం పూజా ద్రవ్యాణి సంప్రోక్ష్య

(పూజాద్రవ్యములపై కూడా చల్లాలి) కలశమందలి నీటిని పై మంత్రం చదువుతూ

పువ్వుతోగాని, అకుతోగానీ చల్లాలి.

మార్గనము :

ఓం అపవిత్రః పవిత్రోవా సర్వావస్థాంగతోపివా

యస్మిరే త్చుండరీకాక్షం సబాహ్యభ్యంతరశ్చుచిః ॥

అని పిదప కాసిని అక్షతలు, పసుపు, గణపతిపై వేసి, ఆయనను తాకి నమస్కరించి

ప్రాణప్రతిష్ఠాపన చేయవలెను. ప్రాణప్రతిష్ఠ అనగా శ్రీ మహా గణాధిపతయేనమః

ప్రాణప్రతిష్ఠాపన ముహూర్తస్సుముహూర్తోస్తు తథాస్తు. తరువాత ఇలా చదువుతూ

విఘ్నేశ్వరునికి నమస్కరించవలెను.

శ్లో॥ శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్

ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్వర్వవిఘ్నాపశాంతయే ॥

సుముఖశ్చైక దంతశ్చ కపిలో గజకర్ణకః

లంబోదరశ్చ వికటో విఘ్నరాజో వినాయకః

ధూమకేతు ర్గణాధ్యక్షః ఫాలచంద్రో గణాననః

పక్రతుండ శూర్పకర్ణో హారంబః స్కంధపూర్వజః

షోడశైతాని నామాని యఃపఠేచ్ఛుణుయాదపి

విద్యారంభే వివాహేచ ప్రవేశే నిర్ణమే తథా

సంగ్రామే సర్వకార్యేషు విఘ్నస్తస్య నజాయతే ||

పిదప షోడశోపచార పూజను చేయవలెను. షోడశోపచారములనగా ఆవాహన, ఆసనం,

అర్ఘ్యం, పాద్యం, ఆచమనీయం, స్నానం, వస్త్రం, యజ్ఞోపవీతం, గంధం, పుష్పం,

ఘాపం, దీపం, నైవేద్యం, తాంబూలం, నమస్కారం, ప్రదక్షిణములు మొదలగునవి.

పిదప షోడశోపచార పూజను చేయవలెను. షోడశోపచారములనగా ధ్యాన, ఆవాహన,

ఆసనం, అర్ఘ్యం, పాద్యం, ఆచమనీయం, స్నానం, వస్త్రం, యజ్ఞోపవీతం, గంధం,

పుష్పం,ఘాపం,దీపం,నైవేద్యం, తాంబూలం, నమస్కార ప్రదక్షిణములు మొదలగునవి.

షోడశోపచార పూజా ప్రారంభః

ధ్యానం :

శ్లో||ఓం శ్రీనమః ధ్యాయామి - ధ్యానం సమర్పయామి

అని మనస్సున ధ్యానించి నమస్కరించవలెను.

ఆవాహనం :

శ్లో||ఓంశ్రీనమఃఅహిహయామి.ఆవాహనార్థంఅక్షతాంసమర్పయామి.అనగామనస్సు ర్రిగా

దేవునిమనఃఇంద్లోకిఅహ్వనించడం.అట్లుమనస్సునస్మరిస్తూఅక్షతలుదేవునిపైవేయవలెను.

ఆసనం :

శ్లో||ఓం శ్రీనమః నవరత్న ఖచిత సింహాసనం సమర్పయామి. సింహాసనార్థం అక్షతాం

సమర్పయామి. దేవుడు కూర్చుండుటకై మంచి బంగరుపీట వేసినట్లు అనుకుంటూ

అక్షతలు వేయవలెను.

అర్ఘ్యం :

శ్లో||ఓం శ్రీ నమః హస్తైః అర్ఘ్యం సమర్పయామి. దేవుడు చేతులు కడుగుకొనుటకై

నీళ్ళిస్తున్నామని మనసున తలుస్తూ, ఉద్ధరిణితో నీరు వేరొక గిన్నెలో వదలవలయును.

పాద్యం :

శ్లో||ఓం శ్రీనమః పాదౌః పాద్యం సమర్పయామి.

దేవుడు కాళ్లు కడుగుకొనుటకు నీరు ఇస్తున్నామని మనసున అనుకుంటూ పువ్వుతో

పంచపాత్రలోని నీరు అదే గిన్నెలో ఉద్ధరిణితో వదలవలెను.

అచమనీయం :

శ్లో||ఓం శ్రీనమః అచమనీయం సమర్పయామి.

అంటూ దేవుని ముఖము కడుగుకొనుటకై నీళ్ళిస్తున్నామని మనమున తలుస్తూ పైన చెప్పిన పాత్రలో ఉద్ధరిణితో ఒకమారు నీరు వదలవలెను.

సూచన :

అర్ఘ్యం,పాద్యం,అచమనంమొదలగువాటికిఉద్ధరిణితో నీరు వేరొక పాత్రలో వదలవలెను. అరివేణం (పంచపాత్రకు క్రిందనుంచు పళ్లెము) లో వదలరాదు.

మధుపర్కం :

శ్లో||ఓం శ్రీనమః మధుపర్కం సమర్పయామి అని స్వామివారికి స్నానం చేయుటకు వస్త్ర్యమిచ్చుచున్నామని తలుస్తూ, ఈ మధుపర్కంను ఆయన ప్రతిమకు అర్పవలెను. (ప్రత్తిని పెద్దబొట్టుబిళ్ళ సైజులో గుండ్రముగా చేసి నీటిలో తడిపి ఆపైన రెండువైపులా పసుపులో అద్ది ఉంచుకొన్నదాన్ని మధుపర్కం అంటారు).

పంచామృతస్నానం :

శ్లో||ఓంశ్రీనమఃపంచామృతస్నానంసమర్పయామిఅనిస్నానమునకుపంచామృతములతో కూడిన నీరు ఇచ్చునట్లు భావించి ఆవునెయ్యి, ఆవుపాలు, ఆవు పెరుగు, తేనె, పంచదార కలిపిన పంచామృతమును స్వామిపై ఉద్ధరిణితో చల్లవలెను.

శుద్ధోదక స్నానం :

శ్లో||ఓం శ్రీనమః శుద్ధోదకస్నానం సమర్పయామి.

పంచపాత్రలోని శుద్ధ నీటిని పువ్వుతో దేవునిపై చల్లవలెను.

వస్త్ర్యయుగ్మం :

శ్లో||ఓం శ్రీనమః వస్త్ర్యయుగ్మం సమర్పయామి

(యుగ్మమనగారెండు)అనుచువస్త్ర్యమును(ప్రత్తిని పెద్దబొట్టుబిళ్ళ సైజులో గుండ్రముగా చేసి నీటిలో తడిపి ఆపైన రెండువైపులా కుంకుమలో అద్దినచో అది వస్త్ర్యమగును. ఇటువంటివి రెండు చేసుకొనవలెను) స్వామివారి ప్రతిమకు అర్పవలెను.

యజ్ఞోపవీతం :

శ్లో||ఓం శ్రీ నమః ఉపవీతం సమర్పయామి

అనగా జందెమును ఇవ్వవలెను. ఇదియును ప్రత్తితో చేయవచ్చును. ప్రత్తిని తీసుకొని పసుపుచేత్తో బొటన వ్రేలు, మధ్య వ్రేలితో మధ్య మధ్య నలుపుతూ పొడవుగా చేసి, కుంకుమ అర్థవలెను. దీనిని పురుష దేవతా పూజకు మాత్రమే సమర్పించవలెను.

గంధం :

శ్లో||ఓం శ్రీ నమః గంధాన్ సమర్పయామి. ముందుగా తీసిపెట్టుకున్న గంధమును కుడిచేతి ఉంగరం వ్రేలుతో స్వామివారి ప్రతిమపై చల్లవలెను.

ఆభరణం :

శ్లో|| స్వభావ సుందరాంగాయ నానాశక్త్యాశ్రయాయతే ।

భూషణాని విచిత్రాణి కల్పయా మ్యమరాఝిత ॥

ఓం శ్రీనమః ఆభరణాన్ సమర్పయామి

అనిస్వామికిమనముచేయించినఆభరణములనుఅలంకరించవలెను.లేనిచోఅలంకరణార్థం అక్షతాన్ సమర్పయామి అని అక్షతలు స్వామిపై వేసి ఆభరణాన్ సమర్పయామి అని నమస్కరించవలెను.

అక్షతలు :

శ్లో||ఓం శ్రీనమః అక్షతాన్ సమర్పయామి. (అక్షతలకు కొద్ది బియ్యమును తడిపి పసుపువేసి కలుపవలెను) అక్షతలు తీసుకొని స్వామివారి ప్రతిమపై చల్లవలెను.

పుష్ప సమర్పణ :

శ్లో||శ్రీనమః పుష్పాణి సమర్పయామి. స్వామివారికి పువ్వులతో అలంకారము చేయవలెను. పువ్వులను స్వామిపై వేసి నమస్కరించవలెను.

పిదప ఆధాంగపూజను చేయవలెను. ఈ క్రింది నామాలను చదువుచు పుష్పములతో గాని, పసుపు కుంకుమలతోగాని స్వామిని పూజించవలెను.

తరువాత అష్టోత్తర శతనామావాళి పూజ. దీనియందు 108 మంత్రములుండును.

ఈ మంత్రములను చదువుచు పుష్పములతోగాని, పసుపు కుంకుమలతోగాని స్వామిని పూజించవలెను.

పదప అగరుబత్తిని వెలిగించి

ధూపం :

శ్లో||ఓం శ్రీ నమః ధూప మాస్రూపయామి. ధూపం సమర్పయామి.

అంటూ ఎడమచేత్తో గంట వాయిస్తూ కుడిచేత్తో అగరుబత్తిని తిప్పుతూ పొగను స్వామికి చూపవలెను.

దీపం:

శ్లో||ఓం శ్రీ నమః సాక్షాత్ దీపం దర్శయామి

అని మొదట్లో చెప్పిన విధంగా దీపారాధనలో వున్న అదనపు వత్తులలో ఒకదానిని తీసుకొని హారతి వెలిగించే దాంట్లో వేసి వెలిగించి గంట మ్రోగిస్తూ ఆ దీపం స్వామికి చూపుతూ పై శ్లోకమును చదువవలెను.

నైవేద్యం:

శ్లో||ఓం శ్రీ నైవేద్యం సమర్పయామి

అని ఒక బెల్లం ముక్క, పళ్ళు, కొబ్బరికాయ మొదలగునవి ఒక పళ్లెములోనికి తీసుకొని స్వామివద్దనుంచి దానిపై పువ్వుతో నీళ్లు చల్లుతూ ఎడమచేత్తో గంటవాయిస్తూ ఓం భూర్భువ స్సువః ఓం తత్ సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి, ధియోయోనః ప్రచోదయాత్, సత్యం త్వ ర్దేన పరిషించామి, (ఋతం త్వా సత్యేతపరిషించామి అని రాత్రిచెప్పవలెను)అమ్మతమస్తుఅమ్మతోపస్తరణమసి,ఓంప్రాణాయస్వాహా,ఓంఅపానాయ స్వాహా, ఓం వ్యానాయస్వాహా,ఓం ఉదానాయ స్వాహా, ఓం సమానాయ స్వాహా, మధ్యేమధ్యే పానీయం సమర్పయామి అంటూ ఆరుమార్లు చేతితో (చేతిలోని ఉద్ధరిణెతో) స్వామికినివేదనం చూపించాలి.పదప ఓం శ్రీ నమఃనైవేద్యానంతరం 'హస్తా ప్రక్షాళయామి'అని ఉద్ధరిణెతో పంచపాత్రలోని నీరు ముందు చెప్పిన అర్ఘ్యపాత్ర (పంచపాత్ర కాకుండా విడిగా చెంబులో పెట్టుకొనే నీళ్ల పాత్ర)లో వదలాలి. తరువాత 'పాదోప్రక్షాళయామి'అని మరోసారి నీరు అర్ఘ్య పాత్రలో ఉద్ధరిణెతో వదలాలి. పునః శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి అని ఇంకొక పర్యాయం నీరు వదలాలి తదనంతరం

శాంబూలం:

శ్లో||ఓం శ్రీ నమః శాంబూలం సమర్పయామి

అని చెబుతూ శాంబూలమును (మూడు తమలపాకులు, రెండు పోకచెక్కలు, అరటిపండు వేసి) స్వామివద్ద ఉంచాలి.

తాంబూలం వేసుకున్నాక నోరు కడుక్కొనుటకు నీరు ఇస్తున్నామని తలుస్తూ, 'తాంబూలం
చరవణానంతరం శుద్ధ ఆచమనీయం సమర్పయామి' అంటూ ఉద్ధరిణితో నీరు
అర్ఘ్యపాత్రలో వదలాలి. పిమ్మట కర్పూరం వెలిగించి

నీరాజనం:

శ్లో|| ఓం శ్రీనమః కర్పూర నీరాజనం సమర్పయామి
అని కర్పూర బిళ్ళలు హారతి కుందిలో వేసి ముందుగా దీపారాధనకు వెలిగించిన
దీపంతో వెలిగించి, మూడుసార్లు త్రిప్పుచూ, చిన్నగా ఘంట వాయింపవలెను.
అనంతరం మళ్ళీ పువ్వుతో నీరు హారతి కుంది చివర వదులుతూ ' కర్పూర
నీరాజనానంతరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ' అని చెప్పి నీరాజనం స్వామివారికి
చూపించి తరువాత ఇంటిలోని వారందరూ హారతిని కళ్ళకు అడ్డుకోవాలి. తరువాత
అక్షతలు, పువ్వులు, చిల్లర డబ్బులు చేతిలో పట్టుకొని,

మంత్రపుష్పం :

శ్లో|| ఓం శ్రీనమః యథాశక్తి మంత్రపుష్పం సమర్పయామి
అని చెప్పుకొని అక్షతలు, పువ్వులు, చిల్లర స్వామివద్ద ఉంచవలెను. పిమ్మట ఈ దిగువ
మంత్రం జపిస్తూ మూడుసార్లు ప్రదక్షిణలు చేయాలి.

ప్రదక్షిణం :

శ్లో|| ప్రదక్షిణం కరిష్యామి సతతం మోదకప్రియం,

నమస్తే విఘ్న రాజాయ నమస్తే విఘ్ననాశన ||

శ్లో|| ప్రమధగణ దేవేశ ప్రసిద్ధే గణనాయక,

ప్రదక్షిణం కరోమి త్వా మీశపుత్ర నమోస్తుతే ||

శ్లో|| యానికానిచ పాపాని జన్మాంతర కృతానిచ

తానితాని ప్రణశ్యంతి ప్రదక్షిణ పదేపదే ||

ఓం శ్రీ నమః ఆత్మ ప్రదక్షిణ నమస్కారాన్ సమర్పయామి.

శ్రీ స్వామికి చేతిలో అక్షతలు, పువ్వులు తీసుకొని లేచి నిలబడి మూడు సార్లు
ఆత్మప్రదక్షిణ చేసి (అనగా తమలో తాము చుట్టూ తిరిగి) పిమ్మట సాష్టాంగ నమస్కారం
చేసి (మగవారు పూర్తిగా పడుకుని తలను నేలకు ఆన్చి, అడువారు మోకాళ్లపై పడుకుని
కుడికాలు ఎడమకాలుపై వేసి) తరువాత స్వామిపై చేతిలోనున్న అక్షతలు, పువ్వులు
చల్లి మరల తమ స్థానమున ఆసీనులై నమస్కరించుచూ

పునఃపూజ :

ఓం నమః పునఃపూజాంచ కరిష్యే అని చెప్పుకొని, పంచపాత్రలోని నీటిని చేతితో తాకి, అక్షతలు స్వామిపై చల్లతూ ఈక్రింది మంత్రములు చదువుకొనవలెను.

విశేషోపచారములు :

ఛత్రం ఆచ్ఛాదయామి, చామరం వీజయామి, నృత్యం దర్శయామి, గీతం శ్రావయామి, వాద్యం ఘోషయామి, సమస్త రాజోపచార, శక్తోపచార, భక్తోపచార పూజాం సమర్పయామి అనుకొని, నమస్కరిస్తూ ఈక్రింది శ్లోకమును చదువుకొనవలెను.

పూజాఫల సమర్పణమ్ :

శ్లో॥ యస్యస్మృత్యాచ నామోక్త్యా తపం పూజా క్రియాదిషు

యానసంపూరతాంయాతి సద్యోవందే తమచ్యుతమ్

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం మహేశ్వర ।

యత్పూజితం మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే ॥

అనయా ధ్యానావాపానాది షోడశోపచార పూజయాచ భగవాన్ సర్వాత్మకః

శ్రీసుప్రీత స్సుప్రసన్నో వరదో భవతు.

చిత్తత్పలం శ్రీ,ర్పణమస్తు అంటూ అక్షతలు నీటితోపాటు అరవేణంలో వదలవలెను.

పిమ్మట 'శ్రీ ప్రసాదం శిరసాగృహ్ణామి' అనుకొని స్వామివద్ద అక్షతలు తీసుకొని తమ తమ

తలలపై వేసుకొనవలెను. ఆ పిదప పసుపు గణపతి ఉన్న పళ్లెము నొకసారి పైకి ఎత్తి

తిరిగి క్రింద ఉంచి పళ్లెములో ఉన్న పసుపు గణపతిని తీసి దేవుని పీతముపై

నుంచవలెను. దీనిని ఉద్వాసన చెప్పటం అంటారు.

ఓం శ్రీ నమః యథాస్థానం ప్రవేశయామి. శోభనార్థం పునరాగమనాయచ అని ఉద్వాసన పలుకుతారు.

పూజావిధానం సంపూర్ణమ్.

తీర్థ ప్రాశనమ్ :

శ్లో॥ అకాల మృత్యుహరణం సర్వవ్యాధి నివారణమ్ ।

సమస్త పాపక్షయకరం శ్రీపాదోదకం పావనం శుభమ్ ॥

అని తీర్థమును చేతిలో వేసుకొని మూడుమార్లు నోటిలోనికి తీసుకొనవలెను.

సర్వలోకమునకు గురువువన, సర్వేశ్వరుడువన శ్రీకృష్ణునిచూచి 'ధర్మరాజా' ఓ దేవదేవా! అనేక వ్రతములను గూర్చి విన్ననూ, వ్రతములలో ఉత్తమమైనది, అన్ని దోషములను పోగొట్టినది వన ఒక వ్రతము వినవలెనని ఉన్నది. అని చెప్పగా విన్న శ్రీకృష్ణుడు ఇలాపలుకుచున్నాడు. ఓ ధర్మరాజా చెప్పెదను వినము దేనిని చేయుట చేత ప్రజలు సరకమును చూడరో పాపములను పొగొట్టినది వన 'ఋషిపంచమి' అను వ్రతము ఒకటి కలదు. దానిని గూర్చిన పురాణకథ ఒకటి కలదు.

పూర్వకాలమున 'విదర్భదేశం'లో 'ఉదంకుడు' అను ఒక బ్రాహ్మణుడు' కలడు. అతని భార్య పేరు 'సుశీల' ఈమె పతివ్రత వీరికి సుఖీషణుడు అను కొడుకు, ఒక కూతురు ఉండిరి. ఇతని కొడుకు వేదవేదాంగములను చదివెను. కూతురుని ఒక బ్రాహ్మణునకు ఇచ్చి 'వివాహం' చేసిరి ఆ తరువాత ఆమె 'విధివశము'చే వైధవ్యమును పొందెను. (అనగా భర్తలేనిదయ్యెను) తాను పవిత్రముగా ఉండి, తన తండ్రి ఇంటిలోనే కాలము, గడుపు చుండెను. తండ్రివన ఉదంకుడు తన కూతురి పరిస్థితికి బాధపడుచు కొడుకు ఇంటినుంచి భార్యను, కూతురును తీసుకుని అడవులకు పోయితన శిష్యులకు 'జ్ఞానబోధ' చేయుచుండెను. అలాఉండగా ఈమెకూడా తండ్రికి పరిచర్యలు(సేవలు) చేయుచుండగా ఒకానొక రోజున అర్ధరాత్రివేళ, అలసి నిద్రిస్తుండగా ఆమె దేహమంతాపురుగులు పట్టినవి. ఇలా శరీరమంతా పురుగులతో నిండియున్న ఆమెను చూచి 'శిష్యులు' ఆమె తల్లికి చెప్పిరి. అదివిని తల్లి బాధచెంది, ఆమె శరీరమునకు ఉన్న పురుగులనుదులిపి, ఆమెను తీసుకుని తన భర్త వన ఉదంకుని దగ్గరకు పోయి, జరిగినదంతా వివరించి చెప్పి, ఇందుకు కారణము తెలుపమని కోరగా ఉదంకుడు కొంతసేపు 'ధ్యానము'లో ఉండి ఆమె పూర్వ జన్మవృత్తాంతమంతయూ గ్రహించి ఇలా చెప్పెను.

ఓ ప్రాణేశ్వరీ! ఆమె ఇంతకుముందు తన ఏడవ జన్మమున బ్రాహ్మణస్త్రీ గా ఉండి 'రజస్వల'యై దూరముగా నుండక ఇంటిపనులు అన్ని చేయుచూ వంటసామాగ్రిని(అనగా అన్నము, కూర, పప్పు మొ|| పదార్థములు వండిన గిన్నెలు మొ||వాటిని) తాకిన దోషము వలన ఆమె శరీరమంతట పురుగులు వ్యాపించినవి. కావున 'స్త్రీ'రజోయుక్తరాలు వనవో పాపము కలది అగును. అది యెట్లు అనగా.

మొదటిరోజున చూడాలిరెండవ రోజున బ్రహ్మహూతి (అనగా బ్రహ్మను చంపిన పాపము కలదిగను) మూడవరోజున రజశిఖ నాలుగవ దినమున శుద్ధి అగును. ఇలా ఉండగా ఈమె పూర్వము చెలికత్తెలతో కలిసి ఒక మంచి వ్రతమును ఆవమానించెను. కాని, ఆ వ్రతము చేయుటను చూచి ఉండుటవలన నిర్మలమైన బ్రాహ్మణకులంలో పుట్టుట జరిగినది ఆ వ్రతమును దూషించుట వలన శరీరమంతా పురుగుల కలదిగా అయ్యెను. అని ఉదంకుడు తన కూతురుయొక్క పూర్వజన్మ వృత్తాంతమును గూర్చి చెప్పగా ఆతని భార్యైన సుశీల ఏ వ్రతముయొక్క మహిమ చే ఉత్తమ కులములో పుట్టుటయు మరియు శరీరమంతా పురుగులువ్యాపించుట జరిగినదో ఆ మహిమ కల ఆశ్చర్యకరమైన వ్రతము గూర్చి నాకు తెలపువలెను. అని కోరగా అందుకు ఉదంకుడు ఈ విధముగా చెప్పుచుండెను.

ఏ వ్రతము చేసినమాత్రమున స్త్రీలకు సకల సౌభాగ్యములు, సకల ఐశ్వర్యములు కలుగునో సర్వపాపములు తొలగునో, అంతేగాకఆపదలేనిసంపదలువర్ధిల్లునో అటువంటి వ్రతములలో ఉత్తమమైన వ్రతము ఒకటి కలదు. అన్న శ్రీకృష్ణుని మాటను విని దర్మరాజుఇలాపలుకుచున్నాడు. ఓ శ్రీకృష్ణ ఈ వ్రతముయొక్క మహిమను వివరింపుము అనిన శ్రీకృష్ణుడు ఇలా పలుకుచున్నాడు. ఓ రాజేంద్రా ఏ వ్రతము చేసినచో ఆడువారు సర్వపాపములనుండి విముక్తి పొందెదరో ఆ వ్రతమును గూర్చి నీకు తెల్పెదను. అని ఇలా వివరించుచుండెను. 'ఋషిపంచమి' వ్రతము అను ఒక వ్రతము ఉన్నది. 'ధర్మరాజు' అడిగిన ప్రశ్నకు శ్రీకృష్ణుడు ఈ విధముగా పలుకుచున్నాడు. ఒక స్త్రీ 'రజస్వల' ఐనందున తెలిసిఐననూ, తెలియక ఐననూ వంట చేయు (పాత్రలను) భాండములనుతాకినచో అదిపాపమే అగును. బ్రాహ్మణులు మొదలగు నాలుగు జాతులలో ను స్త్రీలు రజోవతులుగా ఉండునపుడు దూరముగా ఉండుటకు హేతువు ఉన్నది. అనగా కారణము ఉన్నది. అది ఏమనగా ఇంద్రుడు ముందు వృత్రాసురుని చంపినపుడు కలిగిన పాపము వలన బ్రహ్మహత్య చేత పీడింపబడి, ఆపీడ ను పోగొట్టుకొనుటకై బ్రహ్మదేవుని దగ్గరకు వెళ్లిశరణము కోరగా బ్రహ్మ ఆ ఇంద్రుడి బ్రహ్మహత్యను నాలుగు భాగములుగా విభజించి 'స్త్రీ'లయందును, వృక్షములయందును (అనగా చెట్లయందును) భూమి యందును, ఉదకము యందును (అనగా నీటియందును) ఈ విధముగా నాలుగు తావులయందు (అనగా నాలుగు స్థలముల యందు) ఉంచెను.

కావున బ్రహ్మదేవుని ఆజ్ఞచే మొదటి రోజున చాండాలి, రెండవరోజున బ్రహ్మఘాతి, మూడవ రోజున రజకి గానుండి నాలుగవ రోజున పరిశుద్ధము అగును కావున, రజకాలమున జ్ఞానముచేగాని వంట సామాగ్రిని తాకినచో (అనగా అన్న భాండములు తాకినచో అట్టి పాపము నశించుటకు అన్ని పాపములు తొలగిపోవుటకు సర్వ ఉపద్రవములు నశించిపోవుటకు ఈ 'ఋషిపంచమి' వ్రతము బ్రాహ్మణాది నాలుగు జాతులలోని స్త్రీల చేత ఎక్కువగా ఆచరింపదగినది. (అనగా చేయదగినది) ఈవిషయమున ఇంకొక పురాణ కథ కలదు.

మొదటగాకృతయుగమునవిర్భవేశమునందు 'శ్వేనజిత్తు' అనుపేరుగల ఒకరాజు నాలుగు (అనగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, సూద్ర) జాతుల ప్రజలను పరిపాలించుచుండెను. ఇలా ఉండగా అతని దేశమున పదశాస్త్ర పితామహుడు (అనగా పదములు చెప్పుటలో పాండిత్యము కలిగిన వాడు) అన్ని ప్రాణులయందు లేద ఆజీవులయందు దయ కలవారైన సుమిత్రుడు అను ఒక బ్రాహ్మణుడు కలడు. ఇతడు వ్యాపారము చేయుచూ కుటుంబమును పోషించుచుండెను. అతని భార్య పతివ్రత, భర్తయందు భక్తి కలది.

అనేకమంది చెలికత్తెలు కలదిగా అనేకమంది స్నేహితులు కలదిగా వర్షాకాలమున కృషి వ్యాపారమునందు ఎక్కువ జాగ్రత్తతో నుండి, జయశ్రీ అనుపేరుతో విలసిల్లుచుండెను. ఇలా ఉండగా ఒక సారి రజస్వల ఐ ఇంటి పనులు చేయుచూ, వంట సామాగ్రిని తాకి భర్తతో కూడి ఉండి, పాపకర్మ చేయుటచే కొంత కాలమునకు భార్య భర్తలు ఇద్దరూ చనిపోయిరి. ఇలా చనిపోయిన తరువాత ఆ జయశ్రీ పతివ్రతగా ఉండికూడా రజస్వలా నియమమును తిరస్కరించినది(అనగా నియమం పాటించలేదు) కావున ఆ పాపము వలన అడకుక్కగాను ఆమె రుతుమతిగా ఉన్నపుడు భార్యతో నుండుటచేత సుమిత్రుడు వృషభము అనగా ఎద్దుగాను తమ కొడుకు ఇంటిలోనే పూర్వజన్మ జ్ఞానము కలవారై పుట్టిరి. ఆ సుమిత్రుని కొడుకు ఐన సుమతి అనువాడు ధర్మములను తెలిసిన వాడు. పెద్దలయదు భక్తి కలవాడు. దేవతలను, అతిథులను పూజించువాడై ఉండెను. ఆ తరువాత అతని తండ్రి చనిపోయిన (తర్జినము) రోజు వచ్చినది అప్పుడు తన భార్యైన 'చంద్రవతి' అనునామెను పిలిచి శ్రద్ధతోను భక్తితోను ఇలా పలికెను.

ఓ దేవీ! మా తండ్రిగారు చనిపోయినరోజు వచ్చినది కావున బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలెను. అందుకైవంటచేయుమని ఆడుగగా ఆమె వెంటనే భర్త శాసనమును అనుసరించి అనేక శాకములను (అనగా అనేక పిండివంటలను చేసెను)

చేసినవారితో సన్నిహితము చేయుచుండెను. ఇలా ఉండగా ఒక సర్పము వచ్చి పాయసాన్నములను తినుచుండెను. అక్కడ ఉన్న ఆ కుక్క దానిని చూచెను. అది తినినచో బ్రాహ్మణులందరూ మరనింతురు. అని అనుకొని తాను తాకినది వారు చూచినచో ఆ అన్నమును ఎవ్వరూ ముట్టరు అనుకొని అది అన్నమును తినుచుండెను. వెంటనే అది చూచి దానిని ఎంగిలి చేసినదిగా భావించి సుమతి భార్య కుక్కను బాగా కొట్టెను. ఆ ఆహారపదార్థములను పారవేసి, మరల శుభ్రముగా వండి, బ్రాహ్మణులంతా భోజనముచేసిన తరువాత వారికి అన్ని విధముల విధులు సమకూర్చి, పేదప మిగిలిన వాటిని ఇంట్లోనివారంతా భుజించి మిగిలిన పదార్థములను కూడా ఆ కుక్కకు వేయకపోవుట వలన అది తన భర్త రూపములో నున్న వృషభము (అనగా ఎద్దును) చూచి ఇలా పలుకుచున్నది. ఓ స్వామీ! నేడు ఉచ్చిష్టము (అనగా అందరూ తినగా మిగిలినది) వేయకపోవుట వలన అకలి మిక్కిలి బాధించుచున్నది. ప్రతిరోజు నా పుత్రుడు నాకు వేయుచుండెను. ఇదిగాక బ్రాహ్మణుల కొరకు శ్రాధమునకై చేసిన పాకము నందు ఒక సర్పము (అనగా పాము) వచ్చి అక్కడి పాయసము తిని, విషము దానిలో కలిపి పోయెను అది నేను చూచి, అసర్పమువిషముకలిపిన ఆహారపదార్థములను ఆ బ్రాహ్మణులు తినినచో చనిపోవుదురని భావించి వాటిని నేను తినినచో నేనొక్కదానినే చనిపోయెదను అని అనుకొని అవి నేను తాకితిని అది సుమతి యొక్క భార్య చూచి ఆపార్థముచేసుకొని నన్ను బాధించినది. అని ఏడ్చుచుండెను. అలా ఏడ్చుచున్న ఆ (శునకము) అనగా కుక్కను ఆ (వృషభము) ఎద్దు తన కష్టముల గూర్చి చెప్పుచుండెను.

ఓదేవీ! మనకు వచ్చినట్టి ఇలాంటి కష్టములు అన్ని పూర్వ జన్మకర్మచేత కలిగినవి. కావున నేను ఏమి చేయుదును. ఈ రోజు శ్రాధము చేసెడి రోజు కదా! ఐనను నాకుమారుడు నన్ను కొట్టి తిట్టి అనేకబాధలు పెట్టి తనపొలమునందుపాయంత్ర సమయము వరకు దున్నించి కష్ట పెట్టెను. కనుక ఆకలితో ఉంటిని. వాడుచేసిన శ్రాధము ఇష్టము లేనిది ఐనది నాకు కష్టము కలిగినది అని చెప్పినాడు. శ్రీకృష్ణుడు మరలా ఇలా పలుకుచున్నాడు. ఓ ధర్మరాజా! ఇలా మాట్లాడుకొనుచున్న తల్లితండ్రుల మాటలు విని, వెంటనే ఆహారము ఇచ్చి సందేహము లేక, వారిని తల్లితండ్రులుగా ఎఱిగి (అనగా తెలుసుకొని) శోకము చేత కలిగిన వారి వ్యధను తీర్చుటకై ఇంటిని వదలి, అదవి చేరి అందున్న మునులను వినయముతో, సాస్థాంగ దండప్రణామము చేసి, అనగా సాస్థాంగ నమస్కారము చేసి, వారిని సంతోషపరచెను.

తరువాత సుమతి వారితో ఈ విధముగా పలుకుచుండెను. ఓ మునివర్యులారా! నేను ఒక ప్రశ్నవేసెదను. దానికి సమాధానము ఇవ్వవలెను. అని వినయముగా అడుగగా, వారు సంతోషముగా అడుగమనిరి అనగా: ఏ పాపకర్మచే నా తల్లితండ్రులకు ఈ శునక వృషభ రూపములు సంభవించినవి (అనగా కలిగినవి) మరి నా ఆవస్థలు ఎలా తొలగును అను సుమతి మాటలు విని వారితో ఒకడైన సర్వతపుడు అను మహర్షి దయతో కూడినవారై సుమతికి అతని తల్లితండ్రుల కష్టవిమోచనము (అనగా కష్టములు తొలగు విధము)ను గూర్చి చెప్పెను.

ఓ సుమతి ముందు నీ తల్లి 'రజోవతి' గా ఉండునప్పుడు చిన్నపిల్ల మనస్తత్వముతో తండ్రి ఇంటికి వెళ్లి ఆహారపదార్థములు వండిన భాండములు అనగా గిన్నెలుముట్టుకొనుటచే ఈ జన్మము (శునక జన్మము) సంభవించెను నీ తండ్రియు అలాంటి రజస్వలతో సంభోగము జరిపినందున అతనికి 'వృషభ' జన్మము అనగా (ఎద్దుగా జన్మించుట) అనునది సంభవించెను. ఇలా నీ తల్లితండ్రులు ఇద్దరకు సంభవించినది. అని చెప్పి దీనికి తరుణోపాయము గూర్చి ఇలా చెప్పసాగెను. మీ తల్లి తండ్రులు ఇద్దరకూ పాపవిమోచన ఫలమును గూర్చి వివరించెదను. అని ఇలా చెప్పుచుండెను.

నీవు నీ 'ధర్మపత్ని' అనగా నీ భార్యతో కూడా 'ఋషిపంచమి' అను వ్రతమును చేయుము ఋషి పంచమి వ్రతమును ఏడు సంవత్సరములు ఆచరించి, ఫలమును పొందుము ఈ వ్రతముకు ఉద్యాపనము వ్రతము యొక్క ముందుగాని, మధ్యగాని, తరువాత కాని చేయవలెను శాకములు గాని పరిచామలు, కందమూల ఫలములు వీటిలో ఏదిబన భుజించుచూ, ఆ వ్రతం ఆచరించవలెను.భాద్రపదమాసమున శుక్లపక్ష పంచమినాడు మధ్యాహ్నవేళ నిర్మలమైన నీరుగల 'నదీ' మొ॥గు వానియందు

శ్లో॥ ఆయుర్బలం యశోవర్చః ప్రజాపశువశూనివ

బ్రహ్మప్రజ్ఞాంచ మేధాంచ త్యన్నోదేహివనస్పతే.

అను శ్లోకముచే ఉత్తరేణు పుల్లను ప్రార్థించి, దంతధావనం చేసి, (అనగా పండ్లను శుభ్రముగా కడుగుకొని) తిలామలకపిష్టములచే కేశసంశోధం చేసుకుని (అనగా నువ్వులనూనెను వ్రాసుకుని) మృత్తికాస్నాన పూర్వకముగా శుద్ధోదక స్నానము చేసి (అనగా ఎవరైనా మరణించిన తరువాత చేయు స్నానము అని అర్థము)పరిశుద్ధమైన వస్త్రములనుకట్టుకొనియథావిధికర్మలుఆచరించి(అనగానిత్య కర్మలు కాలకృత్య కర్మలు

తీర్చుకొని అగ్నిహోత్రశాలయందు అగ్నినివ్రేల్చి అనగా యజ్ఞమునకు కావలసిన అన్ని సామగ్రులను సిద్ధము చేసికొని భక్తియుక్తుడై సప్తర్షులను ఆవహింపచేసి శుభములైన పంచామృత రసములచే వారిని సంతృప్తులను గావించి, అభిషిక్తులను గావించి, చందన, అగరు, కర్పూరాది సుగంధములను అలంకరింపచేసి, అనేక విధములైన పువ్వులతో వారిన పూజించి, వస్త్రయజ్ఞోపవీతముల చేతకప్పి ధూపదీపనైవేద్యములు పెట్టి అనేకశాకములు (అనగా కరలు) పాయసములు అనగా పరమాన్నములు మొ॥న ఆరు రుచులుగల షుత్రకోషేత భోజనం పెట్టి ఫలములచే అర్ఘ్యము ఇచ్చి

శ్లో॥ కశ్యపోత్తిర్భురద్వాజోవిశ్వామిత్రోధగౌతమః

జమదగ్నిర్వశిష్ఠవృ సాధ్యేవైనాప్యరుంధతీ॥

అనుమంత్రముచేమంచమనుసుకలిగిపూజింపవలెనుఅలాపూజించినఆ వ్రతప్రభావముచే ఆతని దోషము నశించునని చెప్పిన సర్వతపుడు అను మహర్షి వాక్యములు విని ఆతని కొడుకు ఆట్లే చేసి 'ఋషి పంచమి' వ్రతమును యథాశక్తి ఆచరించి తన తల్లితండ్రులను బ్రతికించు కొనెను. ఈ విధముగా 'ఋషిపంచమి' వ్రతమును సప్త ఋషుల సహితముగఆచరించి ఈ వ్రతఫలమును పొంది, ఆ ఫలమును తల్లితండ్రులకు ఇచ్చి, వారిని బ్రతికింపచేసెను. వారు బ్రతికి ఆమర లోకమునకు అధిపతులు ఐనారు. కావున ఈ వ్రతమహిమ చేత కాటుక వాచిక మానసిక (అనగా శారీరకమైన దోషములు)

తొలగిపోయి కలిగెడు పుణ్యమును గూర్చి వివరించెదను అని ఓ రాజా అన్ని వ్రతములు ఆచరించిన ఫలము, అన్ని నదులలో స్నానము చేసిన ఫలము, అన్ని రకముల దానములు చేయుటవలన కలుగు పుణ్యఫలము ఈ వ్రతము చేసినచో కలుగును.

ఎ'స్త్రీ' ఈవ్రతం ఆచరించునో ఆ 'స్త్రీ' భోగభాగ్యము కలిగినది, రూపము, సౌందర్యము, పుత్రులతోను పౌత్రులతోను కూడినదై ఇహపర సౌఖ్యము లను పొందినది అగును.

దీనిచేత విశేషముగా స్త్రీల పాపములు నశించిపోవును. మరియు చదువు వారి వినువారి పాపములు నశింపచేయుటయే గాక ధనము, పుత్రులు, కీర్తి, స్వర్గము ఇచ్చును. కావున దర్మరాజా ! ఈ వ్రతము అన్ని వ్రతములలోకి శ్రేష్ఠము అనిన శ్రీకృష్ణుని మాటలు విని, అజాత శత్రువుఐన ధర్మరాజా ఇలా పలుకు చున్నాడు.

ఉద్యాపన ఘట్టము

ఓ దేవకీనందనా ఈ వ్రతమునకు ఉద్యాపన విధానము ఎలా? సుమతి ఎలా చేసినాడు దాని వివరము చెప్పవలెను అనిన వసుదేవసుతుడు ఇలా చెప్పుచుండెను.

ఓ కుంతీకుమారా! మొదటిరోజున ఆనేక ఆహారపదార్థములను చేసి, ప్రార్థనచేసి, స్నానముచేసి, గురువుదగ్గరకు చేరి ఆ గురువును చూచి, ఓ స్వామి నేచేయు ఉద్యాపనము అచార్యుండవై ఉండుము అని ప్రార్థించి ముందు చెప్పిన విధి ప్రకారము భక్తితో ప్రార్థించి పరిశుద్ధప్రదేశమును అలికి, అందు సర్వతోభద్రమండలమును ఏర్పరచి (అనగా మంటపమును ఏర్పరచి) అందు తామ్రమయములైన జలకుంభములు ఏర్పరచి (అనగా రాగి పొత్తైన కావచ్చును, రాగి చెంబుతో కలశమును తయారు చేసుకొనవలెను. ఆ చెంబునకు వస్త్రసూత్రమునుకట్టి, పంచరత్నములను ఇచ్చి, పూలు, పండ్లు, గంధము, అక్షతలు మొ॥గు వాటిచేత అర్పించి, ఇలా చేసిన తరువాత ఆ కలశమును పూజించవలెను.

ఆ కలశము మీద సువర్ణ రజత తామ్రములలో (అనగా బంగారం, వెండి, రాగి మొ॥వి ఏదైననూ శక్తిని మించక అనగా తమకున్న శక్తితో సప్త ఋషుల బొమ్మలు చేయించి ఆ కలశములమీద ఉంచి ఫలపుష్పములతో కూడిన పంచవర్ణ నితానంబులను కట్టించి సమస్త పూజాద్రవ్యములతో మధ్యాహ్న సమయమున శ్రద్ధతో భక్తితో కశ్యపమహర్షి మొ॥న సప్త ఋషులను పూజించి, అరుంధతితో కూడిన కశ్యప, అత్రి, భరద్వాజ, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, వశిష్టలారా, వాచేత ఇవ్వబడిన ఆర్ఘ్యము తీసుకొని సంతోషములతోఉండమని ప్రార్థించి, ఈవిధమున పూజ చేసి, స్థిరమైన మనసుకలవాడై, ఇలాంటివిధానముచేతప్రతము ఏడు సంవత్సరముల చేయవలెను. దీనికి ఉద్యాపనము ఇంకనువేదవేదాంపారంగతులైనగురువులనుఋషులనుపూజించిజటాజటాసూత్రకమండల సమన్వీతులును (అనగా జటాజూటమును 'ముడిని' ధరించి కమండలము ధరించిన వారును) స్వర్ణ మయమైన సప్తర్షి బింబము (అనగా బొమ్మలను) ఆకలశముల మీద ఉంచి పంచామృతస్నానమును భక్తితో చేయించి, నిధివిధానము చేత సప్తర్షులను పూజించి, ఆ రాత్రి పురాణము చదువుటచేతను, వినుట చేతను జాగరణము చేసి, మరునాడు ఉదయమున స్నానసంధ్యావందనాదికములు ఆచరించి నిత్య కృత్యములు తీర్చుకొని(అనగాకాలకృత్యములుతీర్చుకొని)వేదమంత్రములచేతనైననూ,పురాణములో చెప్పిన మంత్రములచేత నైననూ, వారివారి అధికారమును అనుసరించి నువ్వులనూనె మొ॥గు వాటిచే ఆ మంత్రములు చెప్పి, అష్టోత్తర, సహస్రములచేతనైనను లేక అష్టోత్తర శతనామములతోనైన వేరు వేరుగా అర్పించవలెను.

ఇట్లు చేసి, మరల పూజచేసి బంగారు ఆ భరణములు, వస్త్రకుండలములు అమ్మత భోజనములు(అనగా పిండివంటలు, పాయస పదార్థములు మొ॥న నెయ్యి, పెరుగు మొ॥న వాటితో కూడిన పదార్థములు) ఇలా అనేకదానములచే గురువును సంతోష పెట్టి, వస్త్రములతో (బట్టలతో అలంకరింపబడిన ఏడు గోవులను ఇచ్చి, ఆ తరువాత గోవు దూడలతో కూడిన పాలు ఇచ్చునట్టి ఒక గోవును ఇచ్చి తరువాత ఏడుగురు ఋగ్వేదము పాడు 'ఋత్వికులకు' వస్త్రములను యజ్ఞోపవీతములను, కలశములను, దక్షిణలను భక్తితో ఇచ్చి పూజించి, భార్యతో కూడిన గురువునకు ప్రదక్షిణములతో సాష్టాంగ నమస్కారములు చేసి, అతని 'ఆజ్ఞ' (అనగా మారును తీసుకొని వ్రతము పూర్తిచేసి, ఆ తరువాత భక్తితోమృష్టాన్నము (అనగా పంచభక్ష, పాయసములతో కూడినది) పెట్టి బ్రాహ్మణులను తృప్తిపరచి దీన జనులకు భోజనము పెట్టి, ఋత్వికులకు శాంబూల దక్షిణలు ఇచ్చి సప్తర్షుల బొమ్మలను దానముచేసి, వారిచే ఆశీర్వాదము పొంది, వారి ఆజ్ఞను తీసుకొని ఇష్టమైన చుట్టములతోకూడి భుజింపవలెను. ఓ ధర్మరాజా ఎప్పుడూ ఫలం కోరువారు ఇలా చెప్పబడిన విధమున ఉద్యాపనము చేసి, ఈ వ్రతం చేయవలయును. ఇలా ఆచరించిన ఈ వ్రతము సర్వతీర్థముల యందు స్నానము చేసిన ఫలమును, అన్ని వ్రతములను ఆచరించిన పుణ్యమును ఇచ్చును. కావున ఓ ధర్మరాజా! ఏ వనిత (అనగా స్త్రీ) ఈ వ్రతమును ఆచరించునో ఆమె సమస్తపాపములనుండి విముక్తురాలయి ఈ లోకమున చాలాకాలము పుత్రులతో సౌత్రులతో భర్తతో అనేక భోగములు అనుభవించి, నిత్య సౌభాగ్యముతో స్వర్గలోకములో కూడ పూజింపబడి చివరకు మోక్షము పొందును. అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పగా విని ధర్మరాజు సంతోషించెను.